

Zápis mše císařského kapelníka Philippa de Monte v rukopisu literátů z Ústí nad Labem.

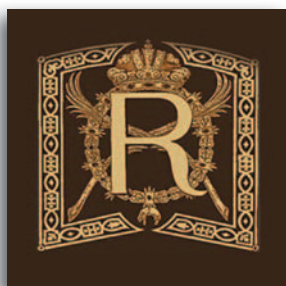
RUDOFINSKÁ RENESANCE – DÍL DRUHÝ

Na dvoře Rudolfa II.

Na hradě a v podhradí

Rudolfínskému umění, kultuře a vzdělanosti je věnována dlouhodobě pozornost jak českých, tak zahraničních historiků již po řadu desetiletí. Existuje řada rozsáhlých výpravných monografií o umění na dvoře Rudolfa II., svazky věnované jednotlivým aspektům či osobnostem rudolfínské epochy.

TEXT — MICHAELA ŽÁČKOVÁ ROSSI

Od konce 80. let je i hudba pozdní české renesance studována se stále větší systematičností a v širším mezinárodním záběru.

Děje se tak po zásluze, vždyť období konce šestnáctého a počátku sedmnáctého století je spjato s obdobím výrazného rozkvětu Prahy a českých zemí, a to nejen v oblasti umění. S rudolfínskou Prahou jsou svázány osudy Johanna Keplera a Tychona Brahe, město navštěvovala zahraniční poselstva, španělští, papežští a jiní vyslanci zde měli

svá sídla, Praha vzkvétala i architektonicky. Stálému přestěhování habsburského dvora z Vídně do Prahy předcházely dva důležité momenty, které toto císařovo přesídlení připravily. Již strýc Rudolfa II., Ferdinand Tyrolský, pobýval jako královský místodržící v Čechách celých dvacet let až do roku 1567, budoval v Praze nákladně svou rezidenci (právě jemu vděčíme například za letohrádek Hvězda), s jeho působením je spojen rozkvět humanismu a renesanční kultury

Dům italského trubače a muzikuse Rudolfa II. Florinda Sertoria ve Vlašské ulici.

v Čechách. Druhým důležitým přípravným momentem byl dlouhodobý pobyt samotného Rudolfa v Praze v letech 1578–1581, který ho jistě v myšlence na definitivní přenesení císařského sídla z Vídně do Prahy utvrdil, a to jak z důvodů zdravějšího podnebí, tak i proto, aby byl více vzdálen Turkům, kteří byli stálým nebezpečím na východní hranici habsburské říše.

Císařský dvůr

Samotný císařský dvůr byl promyšleným a poměrně složitě strukturovaným útvarem. Z dochovaných účetních knih, dnes uložených ve státním archivu ve Vídni, se dovídáme mnohé o jeho administrativním členění a najdeme zde pochopitelně i podstatné zmínky o Rudolfových výdajích na hudbu: stálé platy a příspěvky na ošacení služebníkům, výdaje na cestovné, odměny za dedikaci nějakého madrigalu, *muteta* či jiné kompozice, ale také příspěvky na svatbu císařských hudebníků, na křty jejich dětí či krátkodobou provizi vdovám po nich. To vše je vepsáno v obřích ročních účetních svazcích vázaných původně v bílé kůži

a habsburskými písaři pilně seřazeno podle služebních oddílů zvaných *Parthey*. Hudebníci spadali na Rudolfově dvoře buď pod dvorní kapli (*Capellparthey*), nebo pod stáje (*Stallparthey*). V kapli působili všichni ti, kteří se starali o liturgický provoz, a tedy i o hudební liturgii: kaplani, zpěváci, varhaníci, opisovači, ladiči, později i komorní hudebníci. Trubači a bubeníci byli přiřazeni ke stájím, tedy ke koním, a opravdu mnoho z císařských trubačů zahynulo v bojích proti Turkům, které se vlekly od roku 1593 až do roku 1606. Máme o tom zprávy nejen v žádostech o udělení erbů (nobilítaci), kdy žadatelé podrobně popisují, jak oni a jejich příbuzní sloužili věrně habsburskému domu jako trubači na uherském poli, ale svědčí o tom i viditelný nárůst počtu trubačů a trubačských učňů v daných letech. Přestože připojení těchto služebníků ke stájím na první pohled nevypovídá o jejich kvalitě a mnohostrannosti, víme, že mnozí z trubačů a cinkenistů byli všestranní hudebníci a výborní skladatelé, obstarávali nejen nástroje, hudebniny a nové hudební posily pro svého panovníka, ale

měli styky i s jinými českými a moravskými aristokraty a jejich služby často přesahovaly rámec čisté hudební.

Rudolfínští skladatelé

Císařský dvůr byl národnostně pestrý, byl místem, kde se střetávaly nejvýraznější umělecké tendence pozdně renesanční Evropy, a to se pak promítalo do celé umělecké rudolfínské produkce. Dnes máme možnost porovnávat skladby vzniklé v pražském prostředí s hudbou jiných významných center tehdejší Evropy – italských dvorů, Mnichova, Innsbrucku, Drážďan, Kodaně, Madridu aj. Někteří ze skladatelů za svůj život prošli několika habsburskými i cizími dvory, sloužili na mnoha místech Evropy a tyto zkušenosti pak přinesli s sebou i do Prahy. Nejvýraznější osobností byl dlouholetý kapelník Philippe de Monte. Tento významný vlámský skladatel byl povolán do Vídně roku 1568 Rudolfovým otcem Maxmiliánem II. a v císařských službách zůstal až do své smrti v roce 1603. Zanechal po sobě velké množství tištěných sbírek duchovní i světské hudby (mše, moteta, madrigaly aj.). V rudolfínské Praze působili i další významní skladatelé své doby, jakými byli Jacob Regnart, Carl Luython, Franz Sale, Alessandro Orologio, Gregorio Turini či Philipp Schöndorff, zatímco další – Hans Leo Hassler či Nicolaus Zangius – jsou v císařských službách vedeni, byť žili často mimo dvůr. Z hudebníků u dvora činných někteří v Praze zůstali po zbytek svého života, jiní městem pouze prošli a vydali se jiným směrem. Většinou není jisté, kde přesně tito hudebníci v Praze bydleli a jaká byla jejich životní úroveň, ale postupně historikové vynášejí na světlo nové poznatky, která dávají dohromady pestrou mozaiku o životě v pražských městech za vlády Rudolfa II.

Majitelé domů a nájemníci

V době Rudolfa II. se Praha totiž skládala ze čtyř historických měst, dnešních čtvrtí: Hradčan, Malé Strany, Starého a Nového Města, založeného již ve 14. století Karlem IV. Je zřejmé, že dvorní hudebníci často žili blízko sebe a byli soustředěni v několika městských částech. Většina z nich se nestěhovala sama, do Prahy si s sebou přivedli své rodiny a často i další příbuzné. V 80. letech 16. století během poměrně krátké doby tak musela Praha pojmout velké

množství lidí různých profesí ve službách dvora.

V roce 1886 vydal Zikmund Winter studii o majitelích domů a pokojů uvedených v tzv. *Kvartierbuchu*, to jest rejstříku, který si v roce 1608 vyžádali radní Starého Města pražského na žádost dvorního kvartýrmistra. V tomto důležitém prameni je jmenováno mnoho městských a císařských hudebníků, ale i dalších obyvatel, jako jsou kupci, řemeslníci, krejčí, ševci, kováři, pekaři, komorníci, krčmáři a také lékaři, písaři, malíři, brusiči drahých kamenů a konečně i pradelny, vdovy a další. Podobná obyvatelská kniha se dochovala i pro pražskou Malou Stranu a Hradčany a je v ní doložena obyvatelská kapacita obou těchto pražských měst i stav obsazenosti jednotlivých domů v nich: konkrétně 117 domů na Hradčanech a 602 na Malé Straně. Odhaduje se přitom, že na levém břehu Vltavy žilo zhruba pět až šest set rudolfínských služebníků, zatímco na pravé straně řeky, na Starém Městě, žilo dalších zhruba sto padesát až dvě stě dvořanů.

Většinou žili dvorští hudebníci jako nájemníci v cizím domě, v bytech, které zahrnovaly obývací pokoj, ložnici a kuchyň. Za tento druh ubytování platili dvakrát ročně asi 17 rýnských zlatých, což odpovídalo zhruba dvěma měsíčním platům rudolfínského hudebníka: ten činil u trubačů asi 15–18 rýnských zlatých a u zpěváků a dvorních kapelníků asi 20 rýnských zlatých.

Praha kosmopolitní

U dvora byly zaměstnány často celé rody, a to zřejmě i z praktických důvodů. V jeho národnostní struktuře můžeme vysledovat i některé obecnější tendence: trubači bývali od počátku Rudolfovy vlády již tradičně Italové pocházející převážně ze severních oblastí kolem Benátek či Udine (příslušníci rodu Mosto), Verony (rod Rizzo) a Bresci (Turini); houslisté pocházeli již tehdy z Cremony (Ardesiové); sopránisté (diskantisté) přicházeli většinou ze Španělska, zatímco ostatní zpěváci – altisté, tenoristé a basisté – byli z velké většiny Nizozemci (rozvětvené rody De Sayve a Cupers); bubeníci, přesněji řečeno tympanisté, se rekrutovali z řad německých hudebnických rodin (rodina Wolfů). Kolem roku 1600 se však národnostní složení začalo proměňovat a při generační výměně už byli staří služebníci nahrazováni místními hudebníky, německými a občas i českými. A pokud ještě občas Italové či Nizozemci

přetrvávali, byla to většinou druhá či třetí generace, narozená již v Praze.

Tito lidé žili někdy přímo na Hradčanech, mnoho z císařských hudebníků bylo ubytováno na Malé Straně v oblasti Jánského vršku, kolem sv. Tomáše, v Lázeňské ulici a v tamním okolí. Jak již bylo řečeno, někteří si dokonce časem mohli zakoupit dům, přijali měšťanství některého z pražských měst, v Praze se usadili natrvalo a zůstali zde i po roce 1612, kdy císařské sídlo bylo přeneseno Rudolfovým bratrem a nástupcem Matyášem zpět do Vídně. Archivní prameny nám poskytují zajímavý náhled do jejich života: z měšťanských knih, matrik a testamentů, z Veleslavínova kalendáře, listin církevních řádů i z dalších pramenů skládáme zlomky o mimohudebních aktivitách služebníků Rudolfa II., čím se při své někdy hubené službě (císařské platy byly vypláceny poměrně nepravidelně) či později po odchodu císařského dvora z Prahy, živil. Zajímavým příkladem jsou osudy rodu Zigottů, jehož příslušníci byli v Čechách usazeni přinejmenším od počátku 16. století. V Praze byli aktivní v jezuitské solidaritě, Georg Zigotta si po skončení císařské služby koupil vápenku na Újezdě, stal se později konšelem a na krátký čas byl dokonce zvolen primasem. Další generace Zigottů studovaly na univerzitě v Praze i v Německu a ve 30. letech sedmnáctého století Georg Zigotta mladší vstoupil do služeb křivozníků a arcibiskupa Harracha.

I toto vše dotvrďuje náš obraz o tom, jak hudebníci v rudolfínské Praze žili a působili. Někteří z nich císaři a místním šlechticům věnovali vlastní hudební kompozice jako plody svého snažení i jako důkaz oddanosti a „ponižené“ služby, jiní tak činili ve snaze se do těchto služeb dostat. Mnoho z dobových rukopisů a tisků je dnes nezvěstných a je dokumentováno jen v dvorních účtech a v inventářích šlechtických a církevních sbírek. Přesto však hudební historikové i interpreti staré hudby doposud nacházejí neznámé prameny a hudební tisky, které mozaiku rudolfínské Prahy a pozdně renesančních Čech neustále doplňují. ✘

*O tématu pojednala autorka obsáhle v knize: **The Musicians at the Court of Rudolf II. The Musical Entourage of Rudolf II (1576–1612) Reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers, KLP Praha 2017.***

Susanna Busin

V minoritském kostele sv. Jakuba na Starém Městě se nachází deska z červeného mramoru, náhrobek Susanny Busin, manželky významného rudolfínského zpěváka, Nicolause Busiho. Tento altista sloužil u dvora po mnoho desetiletí, již od dob Maximiliána II. Z desky se dovídáme, že z více než čtyřicetiletého manželství se jim narodilo třináct dětí a že Susanna zemřela ve věku jedenašedesáti let, 23. ledna 1598 na stále větší „slabost“. Nicolaus Busi ji přežil o více než deset let. Svědčí o tom závěť uložená ve Vídeňském městském a zemském archívu, sepsaná v roce 1608 a veřejně otevřena 25. února 1609 notářem Joachimem Barensteinem (který byl zároveň preceptorem císařských chlapeckých zpěváků) za přítomnosti několika dalších svědků, mezi nimi dvorního kaplana a zpěváka Henrica Schmidla, rudolfínského hudebníka Philippa Schoendorffa a císařského altisty Jacoba Haberla. V tomtéž archívu jsou zachovány rovněž závěti významného císařského trubače, hudebníka a posléze i místokapelníka Alessandra Orologia, dvorního basisty Sebastiana Röckhla a rudolfínského komorního hudebníka Giovannioho Paola Ardesiho.